



YOKSULLUK, YEREL VE KÜRESEL EŞİTSİZLİKLER POVERTY, LOCAL AND GLOBAL INEQUALITIES

Yücel CAN¹

Öz

Bu çalışmada, insanlığın kadim sorunlarından biri olan yoksulluk sorunu ve buna ek olarak küresel süreçlerle birlikte daha da görünür olmaya başlayan insanlar arası ekonomik ve sosyal eşitsizlikler ve bunların yol açtığı sorunlar üzerinde durulmuştur. Yoksulluğun nedenleri, yoksulluk türleri, literatürde yaygın bir şekilde ele alınmaya başlayan kadın yoksulluğu, küresel şirketlerin dünya sistemine yön vermesiyle birlikte zayıflayan sosyal devlet kavramı, yoksulluğun yeni bir versiyonu olan çalışan yoksullar konuları sayısal verilere dayalı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yoksullukla, küresel ve yerel eşitsizliklerle mücadele yolları; Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Uluslar arası Para Fonu gibi kuruluşların Mikro kredi, ekonomik destekler ve Sosyal Devlet uygulamalarının teşvik edilmesi yoluyla yaptıkları çalışmalar analiz edilmiştir. Sonuçta yoksulluk ve eşitsizliklerle mücadelede; tüm insanlığı kapsayan, rekabetçi anlayıştan uzaklaşarak paylaşımcı bir paradigmanın benimsenmesine ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, kadın yoksulluğu, eşitsizlik, küresel eşitsizlik, yerel eşitsizlik.

Absract

In this study, the problem of poverty, which is one of the problems of humanity, is emphasized, as well as the economic and social inequalities and the problems caused by the global processes. The causes of poverty, poverty types, women's poverty, poverty in the literature, the concept of a welfare state that is weakened by global companies' orientation to the world system, and the working poor, a new version of poverty, have been tried to be based on numerical data. Ways to combat poverty, global and local inequalities; Analyzes of organizations such as the United Nations, the World Bank and the International Monetary Fund have examined the work they do through microcredit, economic support and the promotion of Social State practices. As a result, struggling with poverty and inequalities; It is necessary to adopt a shared paradigm, moving away from the competitive mentality that encompasses all humanity.

Keywords: Poverty, women's poverty, inequality, global inequality, local inequality.

¹ Doç.Dr. Ömer Halisdemir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. ycan@ohu.edu.tr

1. GİRİŞ

Günümüzün küreselleşen dünyasında, Doğu Blokunun çökmesiyle tek kutuplu bir yapının ortaya çıktığı 1990'lardan itibaren neoliberal kalkınma politikalarının tüm dünyada hakim bir paradigma olmaya başladığı görülmektedir. Öncülüğünü Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin yaptığı bu paradigma yine ABD'nin gözetiminde Dünya Bankası ve Uluslar arası Para Fonu (IMF) gibi uluslar arası finans kuruluşlarının marifetiyle yürütülmektedir. Sürekli ekonomik kalkınmaya gelişmeye vurgu yapılan bu paradigmada yoksulluk ve eşitsizlik gibi 'nahış' kavramlara çok fazla yer olmadığı görülmektedir. Ancak dünya üzerinde geçmişten beri hep varolmuş olan yoksulluk sorununa neoliberal politikalarında çözüm getirmediği, üstüne üstlük varolan yoksulluk sorununa bir de sürekli görünürlüğü artan eşitsizlik sorununun da eklendiği görülmektedir. Bu nedenle yoksulluk, küresel ve yerel eşitsizlikler insanlığın önünde bugün kendileriyle mücadele edilmeyi ve çözüm üretilmeyi bekleyen devasa sorunlar olarak durmaktadır.

2. YOKSULLUK

Yoksulluk, günümüzün ya da sadece az gelişmiş ülke ya da toplumların bir sorunu olmayıp, geçmişi yüzyıllar öncesine dayanan ve gelişmiş diye nitelendirilen toplumları da ilgilendiren çok kapsamlı ve çok yönlü bir sorundur. Yoksulluk sadece ekonomik bir sorun da olmayıp; kültürel, hukuksal, siyasal, etnik gibi farklı boyutları olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle yoksulluğu tanımlamaya dönük çabalar tüm boyutlar göz önünde bulundurulmadığında çoğu zaman yetersiz kalabilmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) yoksulluğu; hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlık gibi insani gelişme için zorunlu olan fırsatlardan mahrum olma şeklinde tanımlayarak, yoksulluk kavramının sadece ekonomik boyutla sınırlandırılmayacağını da vurgulamış olmaktadır (Marshall, 1999:825; Duyan vd., 2008:174).

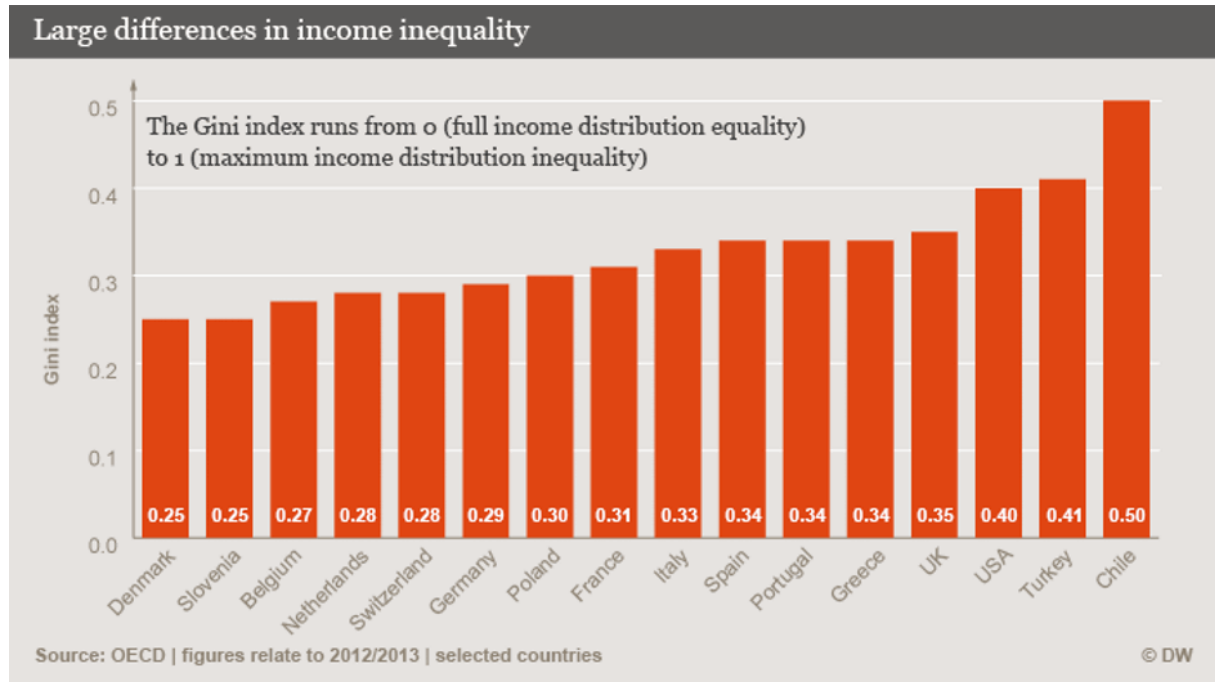
Türk-İş Sendikası tarafından 2017 Nisan ayında açıklanan verilere göre; dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken aylık gıda harcaması tutarı olan açlık sınırı 1.518,00 TL, Gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer aylık harcamalarının toplam tutarı olan yoksulluk sınırı ise 4.944,63 TL olmuştur.

Geleneksel dayanışma ilişkilerinin bireyi, yoksulluk da dahil, çeşitli yaşam risklerine karşı koruyacağı düşüncesinin egemen olduğu ülkemizde, yoksullukla mücadele uzunca bir süre gündeme gelmemiştir. Kurumsal anlamda devletin sorumluluğu, devletçe bakım ve geçici yardımlar biçiminde sürdürülmüş olup yoksullukla mücadele, yoksullara belirli zamanlarda yardım yapma biçiminde Kızılay Derneği ve Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu gibi bazı kurumların yan işlevleri arasında yer almıştır. Ülkemizdeki yoksullukla mücadele programlarına yönelik temel eleştirilerden birisi, bu programların uzun vadeli ekonomik ve sosyal politikaların bir parçası olarak ele alınmaması, bunun yerine dezavantajlı konumda olduğuna karar verilen kişilere yönelik sosyal yardımlarla sınırlı kalmasıdır. Uygulamalara ilişkin değerlendirme ve gözlemler bu yardımların yoksulluk profili ekseninde oluşturulmuş ayrıntılı bir programa göre değil, belirli toplumsal ve kişisel ilişkiler üzerinden belirlenen günübirlik kararlar çerçevesinde yapıldığı izlenimi yaratmaktadır (Gündoğan, 2008).

Türkiye'nin de üyesi olduğu Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), üye ülkelerin birçoğunda gelir eşitsizliğinin son 30 yılın en yüksek oranına ulaştığını açıkladı. Türkiye, % 28.5 yoksulluk oranıyla 34 OECD ülkesini 'geride bıraktı.' Türkiye'de en yoksul % 10'un gelirden aldığı pay sadece % 2.1'dir. En zengin % 10'un gelirden aldığı pay tam %

31.7. Bu oran Şili'de % 40.9, Meksika'da % 36.7'yken Türkiye bu iki ülkeyle birlikte en kötü üç ülke arasında yer alıyor. Türkiye'de en zengin % 10 ile en yoksul % 10 arasındaki gelir farkı ise 15.2 kat. Gelir adaletsizliği en yüksek olan dördüncü ülke ABD, beşinci ülke ise İsrail oldu. Toplumda gelir dağılımının en adil olduğu ülkeler geçen yıllarda olduğu gibi yine Kuzey Avrupa ülkeleri oldu. Listenin başında Danimarka var. Ardından Slovenya, Slovakya ve Norveç geliyor. Öte yandan genç işsizliğinin % 20'ye vardığı Türkiye'de yoksulluk ve gelir dağılımındaki eşitsizlikten en çok gençler etkileniyor. Buna göre, Türkiye'nin gençleri görece gelir yoksulluğu oranı sıralamasında tüm OECD ülkeleri arasından gençlerin en yoksul olduğu ülke çıktı. 0-17 yaş arası gençlerin yoksulluk oranı % 28.5'ken, Türkiye'nin en yakın rakibi % 25.8 ile Meksika. OECD ortalaması ise Türkiye'nin 8 puan altında, % 20.4. 18-25 yaş grubunda % 16.2 olan görece gelir yoksulluğu oranıyla Türkiye 10'uncu sırada, yaş ilerledikçe Türkiye'nin bulunduğu konum da yükseliyor (Sputnik,2017).

OECD tarafından yayınlanan aşağıdaki grafikte dünyadan seçilmiş on altı ülke arasında, gelir dağılımındaki eşitsizlik açısından Türkiye'nin sondan ikinci ülke olduğu görülmektedir.



Kaynak: DW Akademi, 2017.

Grafik 1: Gelir dağılımı eşitsizliği(2012-2013)

Türkiye'de genel olarak 1963'ten günümüze doğru geldikçe gelir dağılımındaki bir iyileşme görülmektedir. Bu durumu ülkedeki Milli Gelir Dağılımını ölçen Gini katsayısıyla da görmek mümkündür. Yapılan ölçümlerde 1973 yılında 0.5 olan Gini katsayısı, 1987 yılında 0.43'e inmiş (yani kişisel gelir dağılımında bir iyileşme olmuş), 2010 yılında ise Gini katsayısı 0.38'e kadar düşmüştür (TÜİK, 2010) . Ancak bütün bu iyileşmelere rağmen Türkiye'de gelir dağılımının henüz istenen düzeylerde olduğunu söylemek mümkün değildir (Taş ve Özcan, 2012:6).

Yoksulluk pek çok boyutu ve tanımı olan oldukça geniş kapsamlı bir konudur. Yoksulluk konusunda çalışma yapan araştırmacılar pek çok yoksulluk türünden söz etmişlerdir. Buna bağlı olarak yoksullukla ilgili tanım, kavram ve kuramların da oldukça

çeşitlilik gösterdiği gözlenmektedir. Aşağıda tanımları verilen yoksullukla ilgili kavramların çeşitliliği de yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu göstermektedir. Yoksulluk yanında yoksullukla ilgili literatürde yer alan kavramlar ve içerikleri şunlardan oluşmaktadır (Erdem, 2003:29-30):

Mutlak Yoksulluk: Hanehalkı ya da fertlerin biyolojik olarak hayatlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyinden yoksun olması.

Görelî yoksulluk: İçinde bulunulan toplumdaki asgari yaşam düzeyine sahip olup olmama.

Yoksulluk Sınırı: Ailelerin geçimlerini sağlayabilmek için gerekli ihtiyaçlarını sağlamalarına imkan vermeyen bir düzeyin altı.

Birincil Yoksulluk: Ailenin toplam kazancının aile fertlerinin gıda, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yetersiz olması.

İkincil Yoksulluk: Ailenin toplam kazancının aile fertlerinin sadece gıda, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli; eğlence, eğitim gibi diğer faaliyetlerini karşılamakta yetersiz olması.

Subjektif Yoksulluk: Kişi ya da hane halkının kendisi için uygun gördüğü tatmin düzeyini sağlayacak bir gelire sahip olmaması.

Gelir Yoksulluğu: Asgari yaşam standardının gerektirdiği temel gereksinimlerin karşılanabilmesi için yeterli miktarda gelirin elde edilememesi.

Ultra Yoksulluk: Gelirin tamamı harcadığı halde mutlak yoksulluk kriterinde esas alınan kalorinin ancak %80'inin karşılanabilmesi.

Kronik Yoksulluk: Ultra yoksulluk durumunun beş yıldan daha fazla sürmesi halinde olumsuz durumda bir iyileşme olmayacağı kanaatine varılması.

Çalışan Yoksullar: Kamu ve özel sektörün alt kademelerinde ve marjinal sektörlerde çalışan eğitim düzeyi düşük ve vasıfsız kişiler.

Kent Yoksulları: Kentlerde yaşanan konut sorunlarını ve sosyal dışlanmayı anlatmak için kullanılan kavram.

Barınma Yoksulluğu: Ülke genelinde yaşanan konut sorununu vurgulamak için kullanılan kavram.

İnsani yoksulluk: Belli kriterler çerçevesinde bir ülke yurttaşlarının insanca yaşama imkanlarının bulunup bulunmadığını tespit etmek için kullanılan kavram.

2.1. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluk kavramının çok boyutlu özelliğinden kaynaklı olarak, yoksulluğun nedenlerinin de pek çok faktörü içinde barındıran bir yapısının olduğu görülmektedir. Yoksulluğun nedenleri arasında; savaşlar, ırk ve cinsiyet esasına dayalı ayrımcılıklar, Uluslar arası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası gibi uluslar arası kuruluşların az gelişmiş ülkelerde uyguladıkları yapısal uyum programları, kamu harcamalarının azaltılması ve üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişmesini engellemesi gibi nedenleri saymak mümkündür. Savaşlar yoksulluğa özellikle de çocuklar açısından kötü beslenme sorunlarına yol açan en önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda gözlenen ve kıtlık boyutlarına varan beslenme sorunları büyük oranda ülkeler arasında ya da ülkelerin kendi içlerinde yaşanan iç savaşlarla ilişkilendirilmektedir. Dreze ve Gazdar (1992:926)'ın Körfez Savaşı döneminde Irak üzerine yaptıkları bir çalışmada, savaşların yoksulluk üzerine etkileri

bariz bir biçimde ortaya konulmaktadır. Körfez Savaşı'nın hemen öncesinde, Birleşmiş Milletler tarafından uygulanan ekonomik yaptırımların, savaşın yarattığı kıtlık ve yıkımla birleşmesi sonucunda, istihdam ve gelirler önemli ölçüde düşerken, başta gıda malları olmak üzere fiyatlarda büyük oranda artışlar olmuştur. 1990-1991 döneminde temel gıda fiyatları 15-20 kat artmıştır. Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin yanında, kanalizasyon ve su şebekelerinin büyük hasar görmesi, bu hizmetlerin önemli ölçüde aksamasına neden olmuştur. Başta bebekler olmak üzere, sivil halktan ölenlerin büyük bölümünün kötü beslenme ve temiz su yetersizliği gibi nedenlerden kaynaklandığı görülmüştür. Aynı olumsuzlukları bugün bir iç savaşın yaşandığı Suriye için söylemek yanlış olmaz.

Toplumsal cinsiyetçi anlayıştan kaynaklı kadınlar ile erkekler arasındaki ekonomik ve toplumsal alandaki ayrımcı uygulamalar da yoksulluğa etki eden faktörler arasında, özellikle kadın yoksulluğu açısından önemli bir yere sahiptir. Toplumsal cinsiyetçi ayrımcılıkların geldiği aşamayı görmek açısından Birleşmiş Milletlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin verilerine başvurmak yararlı olacaktır.

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri

Ülke	Kadınların Parlamentoda Temsili (%)	İşgücüne katılma Oranı (%)		Okullaşma Oranı (%)	
		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Norveç	39.6	63	71	99.3	99.1
Cezayir	7	37.2	79.6	36.3	49.3
Bangladeş	18.6	58.7	82.5	30.8	39.3
Brezilya	9.6	60.1	81.9	48.8	46.3
Şili	13.9	41.8	73.4	67.3	69.8
Çin	21.3	67.4	79.7	70.4	67.4
Çek Cum.	21	48.8	67.6	85.5	87.6
Mısır	---	22.4	75.3	43.4	59.3
Gana	8.3	73.8	75.2	33.9	83.1
Yunanistan	17.3	42.9	65	64.4	72
Hindistan	10.7	32.8	81.1	26.6	50.4
Endonezya	18.0	52.0	86.0	24.2	31.1
Japonya	13.6	47.9	71.8	80.0	82.3
Kenya	9.8	76.4	88.1	20.1	38.6
G. Kore	14.7	79.4	91.7	50.1	72.8
Malezya	14	44.4	79.2	66.0	72.8
Pakistan	21.0	21.7	84.9	23.5	46.8
Portekiz	27.4	56.2	69.4	40.4	41.9
Rusya Fd.	11.5	57.5	69.2	90,6	95.6
Sri Lanka	5.3	34.2	75.1	56.0	57.6
İsveç	45	60.6	69.2	87.9	87.1
Tanzanya	36	86.3	90.6	5.6	9.2
Türkiye	9.1	24.0	69.6	27.1	46.7
Fransa	20	50.5	62.2	79.6	84.6
ABD	16.8	58.4	71.9	95.3	94.5
Zambiya	14.0	59.5	79.2	25.7	44.2

Kaynak:2011 Yılı Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu

Kadınların parlamentoda temsili, işgücüne katılım oranları ve okullaşma oranlarına bakıldığında; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ülkeleri lehine, diğer ülkelerin ise aleyhine önemli oranda eşitsizliklerin olduğu görülmektedir. Küresel boyuttaki bu eşitsizliğin yanında ülkelerin kendi içinde de yerel eşitsizliklerin oldukça belirgin olduğu görülmektedir. Örneğin Türkiye’de kadınların parlamentoda temsiliyet oranının sadece %9.1’de kaldığı, işgücüne katılma ve eğitim alma oranlarının da erkeklerin oldukça gerisinde olduğu görülmektedir. Gelişmiş, gelişmekte olan ya da azgelişmiş tüm ülkelerde, parlamentoda temsiliyet açısından kadınlar ile erkekler arasında kadınların aleyhine önemli farklılıkların olduğu görülmektedir.

Bretton Woods kurumları olarak bilinen Dünya Bankası ve IMF tarafından daha çok azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde uygulanan yapısal uyum programları da, yoksulluğa yol açan önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerde küresel şirketler lehine yapılan düzenlemeler, o ülkelerin iç ekonomilerini tahrip etmiştir. Para ve meta hareketlerinin önündeki engeller kaldırılmış, toprak ve devlet mülkiyeti uluslar arası sermaye tarafından devralınmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin borç yükü 1980’lerin başından bu yana kredi kuruluşları tarafından ortaya atılan çeşitli yeniden takvimlendirme, yeniden yapılandırma çalışmalarına rağmen düzenli şekilde artmıştır. Bu uygulamalar kredi verilen ülkelerin lehine yapılan bir takım çabaların gibi gösterilmesine rağmen, IMF’ye olan borçların faizlerinin ödenmesini güvence altına alırken, gelişmekte olan ülkelerin borçlarının büyümesine neden olmuştur (Chossudovsky, 1999:47).

Küresel şirketler birden fazla ülkede mal üreten ya da hizmet pazarlayan şirketlerdir. Bu şirketler merkezinin bulunduğu ülke dışında fabrika ve faaliyetleri olan, işlemleri tüm dünya geneline yayılan dev uluslar arası girişimlerdir. Bu uluslar arası şirketler tün dünyada bilinen Coca Cola, Toyota, General Motor, Pepsi, Sony, Mitsubishi, Kodak ve daha bunlar gibi pek çok şirkettir. Tüm dünyada ticaretin önemli bir bölümünden bu şirketler sorumludur, dünya üzerinde yeni teknolojilerin yayılmasında aracı konumundadırlar ve uluslar arası finansal piyasaların büyük oyuncularındırlar. Bu şirketlerin bazılarının ciroları pek çok ülkenin gayri safi yurt içi hasıllarından (GSYİH) daha yüksektir. Aşağıdaki tabloda bazı uluslar arası şirketlerin ciroları ile bazı ülkelerin GSYİH’nın bir karşılaştırması yapılmıştır.

Tablo 2. Dünyanın Bazı Uluslararası Şirketlerinin Seçilmiş Bazı Ülkelerle Karşılaştırması

<u>Ülke ya da Şirket Adı</u>	<u>Ciro ya da GSYİH (Milyar Dolar)</u>
İsviçre	310
Belçika	303
İsveç	300
Türkiye	240
Norveç	230
Polonya	220
Suudi Arabistan	190
Finlandiya	160
Güney Afrika	155
Wall Mart	265
Exxon Mobile	215
General Motors	195
Ford Motors	170

Kaynak: The Economist (2003)

Tabloda da görüleceği üzere Wall Mart'ın yıllık cirosu beş ülkenin GSYİH'nı geride bırakmaktadır. Bu örnek uluslar arası şirketlerin dünya ekonomisinin şekillenmesinde nasıl bir etkiye sahip olduklarını görmek açısından oldukça manidardır.

2.2. Yoksulluğun Yeni Yüzü: Çalışan Yoksullar

Geçmiş dönemlerde yoksulluk sadece bir işi ve geliri olmayanları ifade etmek için kullanılmış, yoksul denince akla genellikle sokakta yaşayanlar, işsizler, engelliler, emekliler ya da çocuklar gibi iş gücünün dışında kalanlar gelmiştir. 1970'li yıllardan sonra başta ABD olmak üzere Kanada ve bazı Avrupa ülkelerinde, bir işi ve geliri olanların da yoksulluk durumunda olabileceğini ifade eden 'çalışanların yoksulluğu'ndan söz edilir olmuştur. İzlenen olumsuz ekonomik politikalar, yüksek nüfus artışı, tüm dünyada kayıtdışı istihdam diye nitelendirebileceğimiz enformel istihdamın artması, işsizlik oranlarının yükselmesi ve işsizlikle yeterince mücadele edilememesi gibi faktörlerin ve tüm dünyada refah devleti uygulamalarının zayıflamasının etkisiyle işgücü piyasasının ve istihdamın niteliğinde köklü değişiklikler olmuş ve çalışan yoksullar diye tabir edilen yeni bir yoksul sınıfın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Uluslar arası Çalışma Örgütü son yıllarda Küresel İstihdam eğilimleri ve Dünya İstihdam Raporu gibi periyodik olarak yayınlanan raporlarında çalışan yoksulları da işsizlik gibi özel bir sorun başlığı altında ele almaya başlamıştır (ILO, 2011). Richard Freeman (Gündoğan 2007:2) bu durumu açıklamak için çalışma hayatında birbiriyle rekabet halinde olan iki bakış açısından söz etmiştir. Bunlardan ilki 'çalışmak için yaşama' vizyonudur. Bu anlayışa göre; herkes çalışır, kadınlar ve çocuklar da çalışma hayatının içindedir, sınırlı sosyal koruma vardır ve sosyal yardımlar çalışmaya bağlıdır, toplum kesimleri arasında büyük eşitsizlikler vardır, başarı ödüllendirilir ancak hata da cezalandırılır. İkinci bakış açısı ise 'yaşamak için çalışma' vizyonudur. Bu anlayışa göre; çalışma süreleri sınırlı tatiller uzundur, ulusal düzeyde ücret düzenlemeleri ve kapsamlı sosyal koruma vardır. İşsizlik süresi uzundur çünkü işçiler iş güvencesine sahiptirler ve emek mobilitesi düşüktür, işçi örgütleri güçlüdür. Freeman geleceğin çalışma hayatına ilişkin bu iki vizyonu ABD ve Avrupa arasındaki farklılıklara dayanarak ileri sürmüştür. Bugün dünyadaki işgücü piyasalarına bakıldığında; çalışanların yoksullaşması, sosyal korumanın azalması, eşitsizliklerin artması ve işçi örgütlerinin zayıflaması gibi eğilimlerin hız kazandığı çalışmak için yaşama vizyonuna doğru hızlı bir kayışın olduğu söylenebilir.

2.3. Yoksulluğun Kadınlaşması

En başından beri erkeklerin lehine kadınların ise aleyhine şekillenmiş olan güç ve iktidar dengeleri küreselleşme süreciyle birlikte daha görünür bir hal almıştır. Küresel gelişmeyle birlikte küresel zenginlikten çok az pay alan ve yoksulluktan erkeklere göre daha fazla etkilenen kadınlar için yoksulluğun önemli bir sorun olduğu Pekin'de 1995 yılında yapılan 4. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilmiş ve 'yoksulluğun kadınlaşması' ifadesine yer verilmiştir. Kadın yoksulluğu için geleceğe yönelik stratejik amaçların belirlendiği konferansta kadın yoksulluğunun erkeklerle karşılaştırılmayacak ölçüde hızla arttığı belirtilmiştir (Ecevit, 2001).

Gelir dağılımı, bölgesel gelir farklılıkları, cinsiyet ve eğitim gibi unsurlarla yoksulluk arasındaki ilişkiye bakıldığında yoksulların önemli bir kısmının kadınlardan oluştuğu görülmektedir. İşgücüne katılım ve parlamentoda temsiliyet oranlarına baktığımızda da; dünyada erkeklerin işgücüne katılımı %85.6 iken bu oran kadınlarda %56.5 düzeyine inmektedir. Parlamentoda temsiliyet açısından ise kadınlar açısından çok daha olumsuz bir tabloyla karşılaşmaktadır. Erkeklerin parlamentoda temsiliyet oranı %72.3 gibi yüksek bir orana ulaşırken bu oranın kadınlarda %17.7 gibi düşük bir oranda kaldığı görülmektedir (UNDP, 2011:142).

Türkiye'deki durumun da dünyadakinden çok farklı olmadığı görülmektedir. Kadınlarla erkeklerin istihdam oranları arasındaki uçurum Türkiye'nin en kötü toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergelerinden biri olmaya devam etmektedir. Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi gibi uluslar arası göstergelerde Türkiye'nin en alt sıralarda yer almasının ağırlıklı kaynaklarından biri, kadınların ezici çoğunluğunun çalışma hayatının dışında kalmasıdır. 2010 yılı itibarıyla Türkiye'deki 25.2 milyon yetişkin erkeğin 17.4 milyonu işgücü piyasasında yer alırken, 26.2 yetişkin kadının sadece 6.2 milyonu işgücü piyasasında iken, piyasaya dahil olan az sayıda kadından 1.6 milyonu ise tarımda ücretsiz aile işçisi konumundadır. İstihdamdaki cinsiyet uçurumunun başlıca nedenleri kadınların düşük eğitim seviyesi ve cinsiyetçi kültürel kalıpları içinde barındıran ataerkil anlayıştır (İlkkaracan, 2010:22). Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe ve ataerkil anlayışın aile, çalışma hayatı ve sosyal hayatın tüm alanlarındaki etkisi azaldıkça, kadınların işgücü piyasasına katılımının da artacağı gözlemlenecektir.

3. YOKSULLUKLA MÜCADELE

Yoksulluğun kendisi gibi yoksullukla mücadele de pek çok faktörü içinde barındıran oldukça çetrefilli bir alandır. Yoksullukla mücadele ekonomik faktörlerin yanında, bir toplumda egemen olan siyasi yapıyla ve bu siyasal yapıyı oluşturan siyasi partiler, dernekler, vakıflar ve diğer tüm sivil toplum kuruluşları, bunların birbirleriyle olan ilişkileri, bürokrasi siyaset ilişkileri ve uluslar arası kuruluşlar gibi pek çok unsuru bünyesinde barındıran karmaşık bir sorundur. Yoksullukla mücadele konusu; varolan politikaların yeniden değerlendirilerek değiştirilmesi, mevcut sosyoekonomik yapı içinde köklü bir değişime uğratarak yeniden oluşturulması ve köklü sosyal reformlar olarak üç açıdan ele alınabilir (Atherton, 1992:197). Yoksullukla mücadele politikaları; kısa, orta ve uzun vade politikalarla yoksulları beklenmedik olumsuzluklara karşı korumayı, bu türden sorunlarla karşılaştıklarında nakit, kredi ve gıda yardımı yapılmasını sağlayan koruyucu önlemler ve hanehalklarının güç ve olanaklarını daha uzun sürede; istihdam, eğitim, sağlık gibi alanlardaki olanaklarını artırma ve mülkiyeti yaygınlaştırmayı amaçlayan geliştirici politikalar olmak üzere iki grupta incelenebilir (Drakakis-Smith, 1996:695).

1980'li yılların başında IMF, Türkiye ve benzeri ülkelerle yaptığı anlaşmalar sonucunda başlayan uyum sürecinde yoksulluk problemini ülkelerin bir iç sorunu olarak görme eğiliminde olmuştur. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslar arası örgütler uzunca bir süre yoksulluk sorununa duyarsız kalmışlar, yoksulluğun neoliberal ekonomik sistem içerisinde kendiliğinden ortadan kalkacağını ümit etmişlerdir. Ancak yoksulluk sorununun kendiliğinden bir çözüme kavuşmadığını gören bu örgütler yoksullukla mücadeleyi 1990'lı yılların başından itibaren gündemlerine almak zorunda kalmışlardır.

Dünya Bankası ve IMF bu tarihten itibaren yoksulluğun azaltılmasına ilişkin önlemlerin artırılması yönünde önemli girişimler başlatmışlardır. Bu örgütler az gelişmiş ülkelere önerdikleri paket ve programların olumsuz etkileri ve bu etkileri ortadan kaldırmaya dönük ilgili ülkelerin aldıkları önlemlerin desteklenmesi yoluna gitme ihtiyacı duymuşlardır. Buna ek olarak Dünya Bankası 1993 yılında insani gelişmenin sağlanması ve yoksulluğun azaltılmasından sorumlu bir başkan yardımcılığının kurulması ve yapısal uyum kredileri içinde sosyal sektör şartı içerenlerin payının 1984-1986 döneminde %5 iken 1990-1992 döneminde %30'a yükselmesi (IMF, 2000:385), yoksulluk sorununa ilişkin 1990'lı yıllarda bir tutum değişikliği yaşandığının ipuçları olarak değerlendirilebilir.

Dünya Bankasının IMF ile birlikte tedavüle soktuğu yoksullukla mücadele stratejilerinin, yukarıdaki yoksulluk tanımında da vurgulanan ve birbirini tamamlayan üç ayaktan oluştuğu görülmektedir. Bu ayaklardan birincisi; yoksul insanlar için istihdam, kredi, yol, elektrik, ürünlerini satabilecekleri pazarlar, içilebilir su ve sağlık gibi alanlarda yeni

fırsatlar yaratılması oluşturmaktadır. İkinci olarak; yoksulların siyasal süreçlere ve yerel karar mekanizmalarına katılımının artırılarak güçlendirilmeleri, bu çerçevede ataerkil toplumsal cinsiyetçi anlayış, etnisite ve sosyal statüden kaynaklanan sosyal ve kurumsal engellerin ortadan kaldırılması ve kamu idaresinin, hukuk ve sosyal hizmet sisteminin etkinliğinin artırılması ve hesap verir hale getirilmesinin sağlanmasıdır. Üçüncü ve son aşamayı ise; yoksulların ekonomik krizler, doğal afetler, sağlık sorunları, sakatlık ve kişisel şiddete maruz kalma gibi olumsuz gelişmelere karşı güvenliğinin artırılması ve bu riskler azaltılarak yoksulların bunlara karşı koyma olanaklarının geliştirilmesi şeklinde sıralanabilir (Şenses, 2006:43).

3.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyümenin yoksullukla mücadele ve yoksulluğun azaltılması konusunda önemli bir etmen olduğu yolunda yaygın bir görüş vardır. Gerek uluslar arası kuruluşlar gerekse de araştırmacılar, ekonomik büyümenin yoksullukla mücadelenin en etkin aracı olduğu vurgusunu yapmışlardır. Geçmişte ABD, İngiltere ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerde, 1950'lerde Japonya'da, 1960'larda Hong Kong'da, 1970'lerde Tayvan ve Güney Kore'de 1990'larda Malezya , Tayland ve Endonezya gibi bazı Asya ülkelerinde mutlak yoksulluğun azaltılmasında hızlı ekonomik büyümenin önemli bir işlev gördüğü gözlenmektedir. Pissrides (1991:225) ekonomik büyüme ile yoksullukla mücadele arasındaki ilişkinin iki ana ögesi olduğunu belirtmiştir. Bunlardan ilki ekonomik büyümenin istihdam olanaklarını artıracığı ve eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin iyileşeceği beklentisidir. İkincisi ise, kısa vadede özellikle vasıfsız işgücü üzerinde olumsuz etkileri olmasına rağmen, ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerinde olumlu etkilerinin olacağı beklentisidir (Bakırtaş, 2008:366).

Küreselleşmenin meydana getirdiği serbest sermaye ve işgücü hareketleri, sürekli değişen tüketici ihtiyaçlarına ilişkin yeni iş imkanları oluşturmuştur. Çalışma koşullarının iyileştirilmesi, teknoloji transferlerine olanak sağlanması, beşeri sermayenin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü hızla artan acımasız rekabetle başa çıkabilmek adına dikkatler beşeri sermaye üzerine toplanmaktadır (Buluş ve Kol, 2008:382).

3.2. Mikrokredi Uygulaması

Yoksullukla özellikle de kadın yoksulluğuyla mücadelede öne çıkan yoksullukla mücadele yöntemlerinden birinin de mikrokredi uygulaması olduğu görülmektedir. Dünyadaki örneklerine bakıldığında, gelişmekte olan bazı ülkelerin kalkınmasında mikro girişimciliğin ve küçük işletmelerin önemli bir yeri olduğu görülmektedir. İlk defa Bangladeş'te mikrokredi uygulamasını gündeme getiren ve Grameen Bank kanalıyla yoksul kadınlara kredi sağlanmasının yolunu açarak, kadınların iş sahibi olmalarını sağlayan Muhammed Yunus'a göre; eğer ekonomik kalkınma hedefleri gelişmiş yaşam standartlarını, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını, onurlu bir iş bulmayı ve eşitsizliğin azaltılmasını içeriyorsa o halde bu işe kadınlarla başlamak gerekir (Soyak, 2010:129). Yunus bu ifadeyle yukarıda adına 'yoksulluğun kadınlaşması' dediğimiz önemli bir soruna parmak basmıştır. Tüm insanlık için temel bir sorun olan ve dünyanın hemen her ülkesinde görülen yoksulluğun, en çok kadınları ve çocukları etkilediği bilinmektedir. Kadınlar tüm dünyada yoksulların, işsizlerin, topraksız ve mülksüzlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır (Kümbetoğlu, 2002).

Bangladeş'te bambu üretimi yapan küçük üreticilerin tefeciler tarafından sömürdüğüne şahit olan Muhammed Yunus tarafından geliştirilen ve bir mikrofinans olarak başlayan mikrokredi uygulaması daha sonra Grameen Bank örneğine dönüşerek daha da gelişmiştir. Mikrokredi, kredi karşılığında gösterilecek hiçbir teminatı olmayan, okuma yazma bilmediğinden bankacılık bürokrasisiyle baş edemeyen, içinde yaşadığı toplumun geleneksel yapısı nedeniyle kadının ekonomi dışında kaldığı Bangladeş'te, yoksul kadınlara yönelik

olarak tasarlanmış bir sistem niteliği taşımaktadır. Kadınların özellikle seçilmesinin nedeni, çaresiz kadınların kendi kendilerine yardım sürecine erkeklerden daha çabuk uyum sağlayabilmeleridir. Çünkü kadınlar ileriye görebilmekte, yoksulluktan kurtulmak ve çocuklarını daha iyi bir yaşama hazırlamak için daha çok çaba harcamaktadırlar. Bu sistemde kadın müşteriler bankaya gelip kredi talep etmemekte, krediler gönüllüler aracılığıyla yoksul insanların yaşadığı bölge ve köyler dolaşımak suretiyle gerçekleştirilen ikna çabaları sonucunda verilmektedir (Yunus, 1999:25).

Mikrokredi sistemi günümüzde birçok ülkede uygulanmakta olan, önemli ekonomik ve sosyal işlevleri olan bir finansman yöntemidir. Yoksullukla mücadele ve ülkeler ve bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi mikrokredi sisteminin en önemli hedeflerinden biridir. Mikrokredi yöntemiyle bir yandan doğrudan mikro boyutta o krediyi alan kişilerin refah seviyeleri yükseltilmeye çalışılmakta, öte yandan dolaylı olarak da makro düzeyde kişi başına düşen milli gelir artırılmış olmaktadır. Mikrokredi uygulaması, iktisadi işlevinin yanı sıra sosyal boyutları da olan bir yöntemdir. Bu yöntemde benimsenen grup sistemi aracılığıyla bireylerin, bireysel ve toplumsal boyutta ortaya çıkan birtakım sorunları çözüme kavuşturulmaya çalışılmakta, ait olma hissinin yaratacağı güven unsuru sayesinde bireylerin kişisel gelişimlerine de katkıda bulunmaktadır (Korkmaz, 2004:15).

Microkredit Summit Campaign tarafından 2011 yılında yayınlanan raporda, 31 Aralık 2009 itibariyle 3589 mikrokredi kuruluşunun 190.135.080 müşteriye ulaştığı ve bu müşterilerin 128.220.051'inin en yoksul olarak nitelendirilen kesimden oldukları ve ilk kez mikrokredi kullandıkları belirtilmektedir. İlk kez kredi kullanan bu kesimin %73,7'sini kadın müşteriler oluşturmaktadır. Yapılan hesaplamada her ailenin beş kişiden oluştuğu varsayılarak 2009 yılı sonu itibariyle bu kuruluşların 641,1 milyon aile ferdine ulaştıkları belirtilmektedir. Bu rakam Avrupa Birliği ve Rusya'nın toplam nüfusundan büyüktür. Türkiye'de ilk mikrokredi uygulamaları 2003 yılında bir sivil toplum kuruluşu olan Kadın Emeğini Destekleme Vakfı tarafından, Dünya Bankası'ndan 500 milyon dolar krediye ilaveten 130 milyon dolar bütçe ile hayata geçirilmiştir. Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, Diyarbakır Valiliği ve Grameen Trust işbirliğiyle Diyarbakırda ilk mikrokredi uygulaması başlatılmıştır. Türkiye Grameen Mikrokredi Programı 2010 yılı itibariyle 10.649 gruba 41.306 üyeye sahip olup 2906 merkezde faaliyet göstermektedir. 2010 yılı itibariyle 7.422.621 TL kredi dağıtılmış ve söz konusu kredilerin dönüş oranı %100 olarak gerçekleşmiştir.²

3.3. Sosyal Devlet ve Sosyal Yardımlaşma

Yoksulluk kavramının çok boyutlu bir kavram olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yoksullukla mücadelenin de buna bağlı olarak çok boyutlu olması gerektiği bilinmektedir. Özellikle kısa vadeli ve tabiri caizse yanan ateşi söndürmeye yönelik mücadele yöntemlerinden söz ettiğimizde, sosyal devlet uygulamalarının ve sosyal yardımlaşma türü dayanışma ağlarının önemli yoksullukla mücadele yöntemleri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Sosyal devletin ortaya çıkışında Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan gelişmelerin etkili olduğu görülmektedir. Kapitalist sanayileşme sürecinin ortaya çıkardığı işçi sınıfının zaman zaman sistemin eşitsiz sonuçlarına, zaman zamansa sistemin bütününe duyduğu tepkinin ifadesi olan mücadelelerin, kapitalist sistemin esnemesiyle sonuçlanacak bir dizi gelişmeye yol açtığı görülmektedir. Sonradan sosyal hakların önemli bir kısmına kaynaklık edecek olan sosyal politika uygulamalarının ilk olarak çalışma şartlarının iyileştirilmesiyle ilgili olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Daha sonra devletin her vatandaşın refahını artırmakla görevli olduğu düşüncesinden hareketle; asgari ücret uygulaması, tarımsal ürünleri

² <http://www.microcreditsummit.org/pubs/reports/socr/2011.html>

destekleme, toprak ve tarım reformu, kayıtdışı ekonominin kayıt altına alınması, parasız eğitim, meslek eğitimi, çalışma ilişkilerinde çalışanların lehine yapılan düzenlemeler, yardım ve kredi müesseselerinin kurulması, kimsesizlere, sakatlara ve yaşlılara yardım gibi alanlarda devam etmiştir (Kara, 2004:58-60). Sosyal devletin gelişmesine etki eden etmenler temelde ekonomik mücadelelerle ve demokrasinin gelişmesine yönelik mücadelelerle ilişkilendirilebilir. Batı’da ekonomik ve sosyal sorunlar artarken birçok siyasal ve toplumsal mücadele de yaşanmış ve devlet bu mücadelelerin sonucu olarak yalnız ve bireysel ve siyasal hakları hayata geçiren liberal bir devlet olmanın ötesinde, sosyal sorunlara önem veren, bu sorunların çözümü için sosyal sorumluluk üstlenen bir nitelik kazanmıştır (Koray, 2012:62).

Sosyal yardım olağanüstü bir durum olarak sosyal güvencesi olmayan kişilere yönelik olarak yoksul kesimlere yardım etmek için yapılan faaliyetleri içermektedir. Günümüzde sosyal yardımların, sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük esasına dayalı olarak yardımseverlik duygularıyla yapılmasının yanı sıra, daha kapsamlı ve düzenli olarak bir yasal yükümlülük olarak devlet tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Gerek sivil toplum kuruluşları gerekse de devlet tarafından yapılan sosyal yardımlar insanları tembelleğe iten bir unsur olarak eleştiri konusu olabilmektedir. Ancak toplumda dayanışmayı artırmak ve özellikle yoksul insanların onurunu korumak adına oldukça işlevsel oldukları görülmektedir (Öztürk, 2009:72). Aksi takdirde başta kadınlar ve çocuklar olmak üzere yoksulluğun olumsuz etkilerinin insanları, insan onuruna yakışmayan birtakım davranışlara sevk etmesi kaçınılmaz olacaktır.

4. KÜRESEL ve YEREL EŞİTSİZLİK

Yoksul ve zengin insanlardan söz ettiğimiz gibi, zengin ve yoksul ülke ve toplumlardan da söz edebiliyoruz. Zenginlik ve yoksulluk eşitsizliğin daha çok ekonomik boyutuna vurgu yapan iki kavramdır. Ekonomik eşitsizliğin yanında cinsiyete dayalı, etnik, dini, siyasal ve kültürel pek çok eşitsizlikten söz etmek mümkündür. Ancak burada daha çok dünya üzerindeki küresel ve yerel ekonomik eşitsizliklere vurgu yapılmıştır. Ekonomik eşitsizlik belki de her dönemde vardı ancak sanayileşme sonrası ortaya çıkan ekonomik ve teknolojik gelişmeler, özellikle sanayileşmiş ülkelerin lehine olarak eşitsizlikleri daha da artırmış ve görünür kılmıştır. Ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizliğe ilişkin bilgiye ulaşmanın en önemli yollarından biri o ülkelerin ülke içinde bir yıl içinde kayıt altına alınmış ekonomik faaliyetleri kapsamında, o ülkede bir yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı olan GSYİH’yı bilmektir.

Servet ve eşitsizlik konusundaki tartışmalar tıpkı eşitsizlik sorununun kendisi gibi oldukça eskidir. Özellikle sanayi devriminden sonra özellikle sermaye ile emek arasındaki ilişkiler bağlamında bilimsel tartışmalara konu olmuştur. 1950’li yıllarda Avrupa ülkelerinde özellikle de Almanya’da hararetli bir şekilde tartışılmıştır. Servet dağılımındaki eşitsizlik bu ülkede sosyal piyasa ekonomisi politikasının temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bilim ve siyaset insanları, işçi ve işveren örgütleri, hükümetler, siyasi partiler, kilise ve daha birçok çevreler gelir dağılımındaki eşitsizliklerin düzeltilmesi ve geniş yığınların refaha kavuşturulması konusunda kafa yormuşlardır. Bu konudaki tartışmalar ilgililerin dünya görüşü, ekonomik ve sosyal düşüncelerine göre biçimlenmektedir (Dilik, 1976:7)

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde toplumun zengin ve yoksul kesimleri arasındaki uçurumun oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Çeşitli gelişmekte olan ülkelerde kişi başına ortalama gelir yükseldikçe gelir dağılımındaki eşitsizliğin de büyüdüğü görülmektedir. Örneğin Latin Amerika ülkelerinde en zengin %20’lik dilim milli gelirin %65’ini almakta, nüfusun en zengin %5’i gelirin %33’ünü, en zengin %1’i ise %17’sini ele geçirmektedir. Öte yanda nüfusun yoksul olan yarısı gelirin ancak %13’üne sahiptir. Afrikanın görece gelişmiş ülkelerinde nüfusun %93’ü ulusal gelirin ancak %55’ini elde etmektedir (Amin, 1991:333).

Dünya Bankası, dünya üzerindeki ülkeleri ekonomik gelişmişlikleri bakımından yüksek gelirli ülkeler, orta gelirli ülkeler ve düşük gelirli ülkeler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Yüksek gelirli ülkeler, çoğunlukla, on sekizinci yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de başlayıp kısa sürede tüm Avrupa ve ABD’ye yayılmış olan, sanayileşme sürecine ilk katılan ülkelerden oluşmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre yüksek gelirli ülkeler dünya nüfusunun %15’ini oluşturmakta buna karşılık dünyadaki zenginliklerin %79’una sahip bulunmaktadırlar. Yüksek gelirli ülkelerin yurttaşları yüksek barınma, su ve beslenme koşullarına ve daha pek çok yüksek konfora sahip bulunmaktadırlar. Orta gelirli ülkeler, başta bazı Doğu ve Güney Asya ülkeleri olmak üzere, petrol zengini ülkeler, bazı Kuzey ve Güney Amerika ülkeleri, Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla ortaya çıkan ülkeler ve Doğu Avrupa ülkeleridir. Bu ülkelerin çoğu gelişmiş ülkelere göre geç bir dönemde sanayileşmeye başlamışlardır, buna bağlı olarak da gelişmiş ülkeler kadar sanayileşmemiş ve zenginleşmemişlerdir. Son grupta ise düşük gelirli ülkeler yer almaktadır. Pek çok Afrika ülkesi, Doğu ve Güney Asya’daki bazı ülkeler bu kategoride yer almaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %40’ı düşük gelirli ülkelerde yaşamaktadır. Düşük gelirli ülkeler dünyadaki toplam üretimin ancak %3’ünü gerçekleştirebilmektedirler. Bu ülkelerde doğurganlık oranlarının da gelişmiş ülkelere göre oldukça yüksek olduğu nüfus artışının üç kat daha hızlı olduğu görülmektedir. Hızlı nüfus artışı küresel eşitsizliği düşük gelirli ülkeler aleyhine sürekli artırmaktadır (Giddens, 2012:436-437).

Yoksul ülkelerde sağlık ve eğitim alanında da ciddi sorunların olduğu görülmektedir. Düşük gelirli ülkelerde yaşayan insanlar koruyucu sağlık hizmetlerinden de yoksundurlar. Yetersiz beslenme, temiz suya ulaşamama, kötü sağlığın ve hastalıkların başlıca küresel kaynağıdır. Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programına göre, dünyada açlık problemiyle karşı karşıya olan yaklaşık 830 milyon insan bulunmaktadır ve bu insanların %95’inin gelişmekte olan ülkelerde yaşadığı görülmektedir. Düşük, orta ve yüksek gelirli ülkeler arasındaki küresel eşitsizliğin boyutlarının daha somut bir şekilde görülmesi açısından aşağıdaki tabloya bakmak yararlı olacaktır.

Tablo 3. Düşük, Orta ve Yüksek Gelirli Ülkelerde Eğitim ve Okuryazarlık

	Gelir Seviyesi		
	Düşük	Orta	Yüksek
Resmen okula başlayacak ve tüm gün eğitim alabilecek yaşa gelmiş çocukların oranı	51	71	96
Eğitime yapılan kamu harcamaları için GSMH’den ayrılan pay oranı	3.3	4.8	5.4
15 yaşın üzerindeki okuryazar olmayan erkeklerin oranı	30	10	0
15 yaşın üzerindeki okuryazar olmayan erkeklerin oranı	40	20	0

Eşitsizlik konusunda Türkiye’deki durumun da dünyadan çok farklı olmadığı ve çok iç açıcı bir manzarayla karşılaşmadığımız görülmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin değerlendirilmesinde kullanılan Gini³ değerleri açısından bir değerlendirme yapıldığında, 2000’li yılların ortalarında Türkiye’deki gelir dağılımındaki eşitsizliğin diğer ülkelere göre durumunu görmek mümkün olmaktadır (Candaş, 2010:21).

³ Gini değerleri küçüldükçe o ülke içindeki gelir dağılımındaki eşitsizlikler azalmaktadır. En büyük Gini değeri olan 1 sayısına yaklaşıldıkça ise, ülke içindeki gelir eşitsizliği artmaktadır.

Tablo 4. 2000'lerin Ortalarında OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Ülke	Gini Katsayısı	Ülke	Gini Katsayısı
Danimarka	0.23	Almanya	0.30
İsveç	0.23	Güney Kore	0.31
Lüksemburg	0.26	Kanada	0.32
Avusturya	0.27	Yunanistan	0.32
Belçika	0.27	Japonya	0.32
Çek Cumhuriyeti	0.27	İspanya	0.32
Finlandiya	0.27	İrlanda	0.33
Hollanda	0.27	Yeni Zelanda	0.34
Slovakya	0.27	Britanya	0.34
Fransa	0.28	İtalya	0.35
İzlanda	0.28	Polonya	0.37
Norveç	0.28	ABD	0.38
İsviçre	0.28	Portekiz	0.42
Macaristan	0.29	Türkiye	0.43
Avustralya	0.30	Meksika	0.47

Kaynak: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), 2008.

Yukarıdaki tabloda, geçmiş on yılda Türkiye'nin gelir dağılımındaki eşitsizlik açısından otuz ülke arasında Meksika'dan sonra en eşitsiz gelir dağılımına sahip ülke olduğu görülmektedir. Türkiye'de bölgeler arası gelir dağılımı incelenirken, il bazında veriler üzerinden 1975-2000 dönemini analiz eden Karaca (2004:7)'nin çalışması Türkiye'de doğu ve batı aksında gelir seviyesi açısından ciddi bir eşitsizliğin var olduğu ve bu farkın yıllar içinde artmaya devam ettiği tespit edilmiştir. 2008 sonrası dönemde de Türkiye'deki yerel eşitsizliklerin boyutunu görmek açısından, bölgeler arasındaki gelir dağılımını gösteren aşağıdaki tablo açıklayıcı olacaktır.

Tablo 5. Türkiye'de Bölgeler Arası Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Bölgeler	2004	2005	2006	2007	2008
İstanbul	27.8	27.4	27.5	27.9	27.7
Ege	14.1	14.0	14.0	13.8	13.8
Batı Anadolu	10.8	10.7	10.8	10.8	10.0
Akdeniz	10.4	10.5	10.4	10.5	10.4
Orta Anadolu	3.9	3.9	3.8	3.9	3.9
Batı Karadeniz	5.2	5.2	5.1	4.9	4.9
Doğu Karadeniz	2.5	2.7	2.6	2.6	2.6
Kuzeydoğu And.	1.6	1.6	1.5	1.5	1.5
Ortadoğu And.	2.4	2.4	2.3	2.3	2.3
Güneydoğu And.	4.5	4.6	4.6	4.5	4.4

Tablo incelendiğinde 2000'e kadar olan dönemdeki doğu ile batı arasındaki eşitsizliğin 2000'lerden sonra da devam ettiği; İstanbul, Batı Anadolu ve Ege bölgeleri lehine olan eşitsizliklerin 2004 yılından 2008 yılına kadar varılmaya devam ettiği görülmektedir. Büyük sanayi ve finans kuruluşlarının bu bölgelerde toplanmış olmasının yanında, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde terör olaylarından kaynaklı istikrarsız bir yapının hüküm sürmüş olması da bölgeler arası gelir dağılımındaki eşitsizliği besleyen unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

5. SONUÇ

Tüm yazı boyunca vurgulamaya çalışıldığı gibi yoksulluk ve eşitsizlik ne bir toplumun ne de bir dönemin sorunu olmayıp, hemen her dönemin ve yoksul-zengin ayırmaksızın hemen tüm toplumların sorunudur. Bu derece yaygın ve kapsamlı sorunların kısa vadede ve mutlak anlamda çözüme kavuşturulmasından söz etmekte elbette mümkün değildir. Ancak yoksulluk ve eşitsizlik sorunlarının mutlak anlamda çözüme kavuşturulmasının zor olması, bu sorunlarla mücadele etmenin gerekliliğini ve önemini ortadan kaldırmamaktadır. Zira yoksulluk insan onurunu rencide eden, ortalama bir hayat standardına sahip olmasını engelleyen ve insani bir gelişme için gerekli olan fırsatlardan mahrum bırakan bir etken olurken; eşitsizlik toplum kesimleri arasındaki düşmanca duyguları besleyen, toplumun farklı kesimlerinin bir arada barış ve hoşgörü içinde yaşamasının önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Gerek devletin gerekse de sivil toplum kuruluşlarının yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele etmesi, insan onurunun korunması ve toplumsal barışın sağlanması açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Yoksullukla mücadelede bütüncül bir stratejinin bulunmadığı ülkemizde, merkezi idare kuruluşları, yerel yönetimler ve çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından yapılan nakdi ve aynı yardımların etkinliğini ölçen kurumsal bir izleme mekanizması kurulmalıdır. İşsizlik oranının düşürülmesinin yoksullukla mücadeledeki önemi yadsınamaz. Yoksullukla mücadelede toplumda yaşayan bütün bireyler açısından istihdam sorunlarının çözümüne ilişkin politikalar geliştirilmesi gereklidir. Ancak, özellikle kadınlara yönelik istihdam politikalarına öncelik verilmesi, yoksullukla mücadelede başarı şansını yükseltecektir. Yoksullukla mücadele kısa, orta ve uzun dönemli planlanmış bir stratejiye dayalı olarak gerçekleştirilmeli; bu mücadeleyi sadece parasal gelire indirgeyen bir yaklaşım yerine; yoksulluğu ahlaki, sosyal, siyasal ve kültürel yönleriyle değerlendiren ve bu bağlamda politikalar geliştiren bir yaklaşım benimsenmelidir.

Bütün bunların yanında, dünyaya ilişkin bir paradigma değişikliğinin gerekliliğini de gözden ırak tutmamak gerekir. Psikolog Erich Fromm (2003)'un ifadesiyle; her şeyi elde etmek ve onlara egemen olmak şeklinde beliren kar tutkusu, açgözlülük ve ihtirastan oluşan 'sahip olmak' temelli paradigmayı terk edip; yüzeysel görüntüleri aşip onların ardındaki gerçekleri kavramak, aşırılıklardan uzak bir orta yol düşüncesi, ihtirastan uzak, maddenin tutsaklığından kurtulup özgürleşmek şeklinde tanımlanabilecek, 'olmak' temelli bir dünya görüşüne geçmek de yoksulluk ve eşitsizlikle mücadele uzun vadede göz önünde bulundurulması gereken bir alternatif olarak düşünülmelidir.

KAYNAKÇA

- Amin, S. (1991). Eşitsiz Gelişme, İstanbul: Arba Yayınları.
- Bakırdaş, T. (2008). Küresel Gelişmenin Emek Kesimine Etkileri ve Türkiye Emek Kesiminin Bu Süreçteki Konumu, 1. Ulusal Çalışma İlişkileri Kongresi Bildiriler Kitabı, s. 359-378, Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Buluş, A. ve Kol, E.N. (2008). 'Küresel Sistemin Ekonomide Meydana Getirdiği Değişiklikler ve Türkiye'de Uygulanan Ekonomi Politikalarının İstihdam Üzerine Etkileri', I. Ulusal Çalışma İlişkileri Kongresi, Adapazarı: Sakarya Yayıncılık.
- Candaş, A. (2010). Türkiye'de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış, http://www.spf.boun.edu.tr/content_files/turkiyede%20esitsizlikler_spf.pdf
- Chossudovsky, M. (1999). Yoksulluğun Küreselleşmesi, İstanbul: Çiviyazıları/Kamera.
- Dreze, J. ve Gazdar, H. (1992). Hunger and Poverty in Iraq 1991, World Development, 20 (7), 921-945.
- Dilik, S. (1976). Servetin Geniş Kitlelere Yayılması, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Duyan, V., Sayar, Ö.Ö., ve Özbulut, M. (2008). Sosyal Hizmeti Tanımak ve Anlamak, Ankara: Öncü Basımevi.
- Ecevit, Y.(2001). Ekonomik Kriz, Yoksulluk ve Kadın İlişkisi, Toplumsal Cinsiyet Duyarlı Bir Yaklaşım Olmadan Kurulamaz, <http://www.ucansupurge.org/newhtml/yeceivityoks.php>
- Erdem, T. (2003). Yoksulluk Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma 'Ankara Kent Yoksulları', Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Fromm, E. (2003). Sahip Olmak Ya Da Olmak, İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji, İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Gündoğan, N. (2008). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele, Ankara Sanayi Odası, <http://www.aso.org.tr/kurumsal/media/kaynak/TUR/asomedy/ocak-subat2008/Dosya.pdf>
- HDR (2011). (Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu İstatistikleri), Tablo 4, s.139-141.
- ILO (2011). <http://kilm.ilo.org/2011/download/Chap1AEN.pdf>
- IMF (Uluslar arası Para Fonu) (2000). İstatistikler, Cilt 29, No.23, Aralık 11.
- İlkkaracan, İ. (2010). Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları, İstanbul: İTÜ Kadın Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi.
- Kara, U. (2004). Sosyal Devletin Yükselişi ve Düşüşü, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.
- Koray, M. (2012). Sosyal Politika, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Korkmaz, E. (2004). Mikrokredi Modeli Yoluyla Yoksulluğun Azaltılması: İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.
- Kümbetoğlu, B. (2002). 'Afetler Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk', Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, Ed. Yasemin Özdek, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Derneği Yayını.

- Marshall, G. (1999). Sosyoloji Sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Öztürk, Y. (2009). İktisatta Bölüşüm Kuram Politika, Ankara: Palme Yayıncılık.
- Soyak, M. (2010). Kadın Girişimciliği ve Mikrofinans: Türkiye Deneyimi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bahar 2010, Sayı 24.
<https://tr.sputniknews.com/yasam/201505221015604176/>, Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2017.
- Şenses, F. (2006). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk, Ankara: İletişim Yayınları.
- Taş, H.Y. ve Özcan,S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma, International Conference On Eurasian Economies, 11-13 Ekim 2012, Kazakistan.
- UNDP (2011). Gender Inequality Index and Related Indicators, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2011_EN_Table4.pdf.
- Yunus, M. (1999). Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru, İstanbul: Doğan Kitapçılık.